

IWONA BŁASZCZAK

PRZEKONANIA I OCZEKIWANIA STUDENTÓW SGGW ZWIĄZANE ZE SZKOLENIAMI E-LEARNING

WPROWADZENIE

W obecnych czasach technologia rozwija się niezwykle szybko. Mało kto wyobraża sobie życie bez nowoczesnych technologii. Równie trudno jest wyobrazić sobie współczesnego nauczyciela i studenta, który nie potrafiłby obsługiwać komputera czy korzystać z Internetu. Nic zatem dziwnego, że osoby związane z edukacją dostrzegły potencjał nowej technologii i wykorzystują go w szeroko pojętej edukacji dorosłych. Przedmiot zainteresowań autorki stanowi e-learning realizowany na poziomie kształcenia akademickiego. Prognozy dydaktyków, informatyków i specjalistów w dziedzinie e-learningu przewidują, że ten sposób nauczania będzie się wciąż rozwijał i znajdował nowe zastosowania.

Coraz więcej instytucji interesuje się nowoczesnymi metodami optymalizacji i wspomagania edukacji dorosłych. Także większość uczelni wyższych, proponuje studentom kształcenie oparte na modułach e-learningowych. Często są to dodatkowe kursy czy szkolenia zawierające uzupełnienie wiadomości objętych programem studiów. Biorąc pod uwagę liczną ofertę kursów, szkoleń i studiów organizowanych w systemie e-learning w Polsce i na świecie wydaje się, że jest to przyszłość edukacji i że będzie ich coraz więcej. Warto zauważyć, iż ten system nauczania jest silnie wspierany przez Unię Europejską, szkolenia z modułem e-learningowym łatwiej zyskują dotację EFS (Europejskiego Funduszu Społecznego).

Należy podkreślić, że e-learning to nie tylko wykorzystanie technologii, Internetu i komputera w nauczaniu, jest on także ściśle związany z kształceniem ustawicznym, ciągłym podnoszeniem kwalifikacji osób dorosłych oraz uznawany

---

Dr IWONA BŁASZCZAK – Katedra Pedagogiki, Instytut Nauk Socjologicznych i Pedagogiki, Wydział Socjologii i Pedagogiki, SGGW w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa; e-mail: iwona_blaszczak@sggw.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3015-6837>.

za skuteczną metodę. Warto podkreślić również interdyscyplinarność tej metody, która łączy ze sobą technologię, informatykę, logikę, a także dydaktykę, pedagogikę i socjologię.

Mimo że e-learning kojarzy się z rozwojem, nowoczesnością oraz nowymi technologiami jest to rozwiązanie, które ciągle budzi kontrowersje. Jak pisze Marek Hyla – jeden z pierwszych specjalistów w Polsce zajmujących się tą dziedziną: „[...] Mieszane uczucia osób uczących się, najczęściej wywołuje treść zajęć [...]. Bywa ona za trudna lub za łatwa, nieatrakcyjna, mało przyjazna lub zbyt obszerna” (Hyla 2007, s. 16). Wyrażając krytykę, autor zauważa, że można, a nawet trzeba, dostosowywać treść zajęć do potrzeb i wymagań odbiorców. Zatem przygotowanie skutecznego kursu e-learningowego dla studentów wymaga odpowiedzi na dwa ważne pytania: W jaki sposób przygotować szkolenie od strony technicznej? Jakich metod użyć, aby kształcenie było skuteczne?

W niniejszym artykule przedstawiono specyfikę e-learningu oraz zaprezentowano charakterystyczne dla niego mechanizmy edukacyjne. Wskazano pozytywne i negatywne aspekty związane z tym sposobem nauczania, z uwzględnieniem potrzeb edukacyjnych studentów, oraz omówiono znaczenie dostosowania kursu e-learningowego do oczekiwań jego uczestników. Aby nakreślić jak ważne jest dopasowanie kursu do potrzeb użytkownika, zaprezentowano wybrane wyniki badań, przeprowadzonych przez autorkę w 2020 roku. Badania te, dotyczyły dostosowania kursu e-learningowego przez nauczycieli do oczekiwań studentów i miały charakter pilotażowy. Respondenci stanowili grupę eksperymentalną. Celem badania było zdobycie informacji na temat przekonań i oczekiwań związanych ze szkoleniami e-learning, a także poznanie czynników, które mogą wpływać na chęć lub niechęć do korzystania z tego typu szkoleń wśród studentów SGGW.

1. TEORIA DETERMINIZMU TECHNOLOGICZNEGO M. MCLUHANA A ODDZIAŁYWANIE NA UŻYTKOWNIKA SZKOLENIA E-LEARNINGOWEGO

Wraz z rozwojem technologii, czyli łatwiejszą dostępnością szybkich komputerów, Internetu o dużej przepustowości i świadomością ludzi, jak można wykorzystać komputer oraz z ich coraz większymi kompetencjami informatycznymi, e-learning znajduje wciąż nowe zastosowania we współczesnym świecie. Interesujący jest także fakt, że teoria komunikacji, znana pod nazwą „determinizm technologiczny”, której twórca, Marshall McLuhan, zmarł w roku 1980, czyli przed rozkwitem popularności szkoleń e-learning, wydaje się dość

trafnie przewidywać rozwój tego medium w edukacji dorosłych. Badacz ten uznał, że wynalazki technologiczne prowadzą do zmian kulturowych i podkreślał ich znaczenie w dziedzinie komunikacji. Uważał, że media, z których korzystamy w pewien sposób poszerzają wybrane zdolności człowieka, dla przykładu obwody elektroniczne (czyli m.in. komputer i Internet), stanowią poszerzenie ludzkiego centralnego układu nerwowego. Według M. McLuhana Internet sprawia, że ludzie są członkami wielkiej globalnej wioski, mogą bez trudu śledzić losy innych i ingerować w nie, np. komentując artykuły czy rozmawiając na czatach (Griffin, 2003, s. 349).

Rozkwit Internetu przyczynił się z pewnością do przemian kulturowych i wpłynął na zmianę zachowań ludzi oraz sposób ich komunikacji. Co więcej, postrzeganie komputera i Internetu, jako poszerzenia dla mózgu człowieka dość jednoznacznie wyjaśnia rozwój e-learningu, skoro do uczenia się wykorzystujemy mózg, oczywiste jest, że wykorzystamy do tego procesu także komputer, będący niejako poszerzeniem naszych zdolności intelektualnych i poznawczych. Wraz z rozwojem technologii, czyli łatwiejszą dostępnością szybkich komputerów, Internetu o dużej przepustowości i świadomością ludzi, jak można wykorzystać komputer oraz z ich coraz większymi kompetencjami informatycznymi, e-learning znajduje wciąż nowe zastosowania we współczesnym świecie.

Zrozumienie stosunku M. McLuhana do edukacji może wyjaśnić, dlaczego e-learning wciąż się rozwija i dlaczego jest to interesujący sposób nauczania w nowej epoce – po rewolucji technologicznej. Podkreślał on nieadekwatność tradycyjnej edukacji szkolnej do obecnej sytuacji dzieci i młodzieży. Według niego dziecko, które wiele czasu w okresie wczesnoszkolnym i szkolnym spędzało przed komputerem i telewizorem, ucząc się za pomocą tych mediów z dużym zaangażowaniem, czuje, iż linearny sposób nauczania proponowany przez szkołę jest nieodpowiedni, niewystarczający, „jest przeszkodą w edukacji. Ponieważ nauczyciel korzysta z pomocy audiowizualnych, w tym komputera i Internetu głównie, jako z dodatku do «właściwych lekcji», nauka w szkole jest dla uczniów równoznaczna ze spadkiem poziomu nabywanych przez nich informacji” (Griffin, 2003, s. 349).

Zgodnie z rozumieniem M. McLuhana szkoła jest w opozycji do kultury, gdyż nie idzie z jej duchem i nie akceptuje w pełni nowych mediów. Traktuje je tylko jako ciekawostkę, dodatkowy element uatrakcyjnający lekcje. Gdy tymczasem powinna w pełni je wykorzystywać. Jak podkreśla M. McLuhana „gdyby nauczyciele zanurzyli się «w wirze elektronicznej technologii» mogliby zamienić staroświecką «wieżę z kości słoniowej» w nowoczesną «wieżę kontroli lotów»” (Griffin, 2003, s. 350). Być może e-learning to właśnie krok w kierunku

stworzenia „nowoczesnej wieży kontroli lotów”, a w przyszłości ten sposób nauczania stanie się czymś naturalnym, bardziej naturalnym niż formalne tradycyjne nauczanie w szkołach.

Zgodnie z takim rozumieniem teorii determinizmu technologicznego, prawidłowo przygotowane szkolenie e-learningowe, czyli z pełną interaktywnością, wykorzystujące wszystkie możliwe kanały, w pełni oddziałuje na użytkownika i umożliwia mu uczenie się w sposób, do którego przywykł od najmłodszych lat. Jest formą najbardziej zbliżoną do naturalnego dla niego sposobu zdobywania wiedzy, który nabył po rewolucji technologicznej. W związku z tym wydaje się, że ten sposób nauczania może być skutecznym narzędziem edukacji.

2. PODSTWOWE ZAŁOŻENIA MODELU EUKACJI DOROSŁYCH

Opierając się na różnicach pomiędzy modelami nauki dorosłych i dzieci, Eduard.C. Lindeman sformułował pięć podstawowych założeń dotyczących uczenia się dorosłych w oparciu o model andragogiczny (Knowles, Holton, Swanson, 2009, s. 47):

1. Dorosli mają motywację do uczenia się, gdy mają potrzeby i zainteresowania, które uczenie się jest w stanie zaspokoić.
2. Orientacja dorosłych na uczenie się koncentruje się na życiu.
3. Doświadczenie jest najbogatszym źródłem w uczeniu się dorosłych.
4. Dorosli mają głęboką potrzebę kierowania samymi sobą.
5. Indywidualne różnice między ludźmi pogłębiają się z wiekiem.

Według Wojciecha Oleszaka na model kształcenia dorosłych składają się takie elementy jak: uczący się, nauczyciel, potrzeby dydaktyczne uczniów, cele, treści i metody, środki dydaktyczne, aż w końcu sposób weryfikacji wyników pracy. W tym kontekście, mówiąc o nauczaniu dorosłych, powinniśmy zadać sobie pytania o rolę nauczyciela i ucznia w tym procesie, a także, o jakim rodzaju przekazywanej wiedzy mówimy (Oleszak, 2011, s. 35-36). Odpowiadając na nie, Mieczysław Malewski wyróżnił trzy podstawowe modele pracy dydaktycznej z dorosłymi: technologiczny, humanistyczny i krytyczny (Malewski, 2001, s. 271-289). W rzeczywistości żaden system, kraj czy kultura nie trzymają się jednak sztywno jednego modelu – w poszczególnych systemach przenikają się one na różnych stopniach edukacji i wzajemnie uzupełniają.

Andragogiczny model kształcenia przekłada swój nacisk ze społeczeństwa na pojedynczego człowieka. Według tej doktryny dorosły człowiek ma pragnienie działania i uczenia się oparte na jego własnych, indywidualnych potrzebach.

Chce zdobywać umiejętności i wiedzę nie ze względu na dobro i oczekiwania społeczeństwa, ale ze względu na odczuwaną konieczność radzenia sobie z otaczającymi go przemianami (Malewski, 2001, s. 271). Potrzeba uczenia pojawia się więc wtedy, gdy uświadamiamy sobie rozbieżność między aktualnie prezentowanym a oczekiwanym (przez siebie) poziomem sprawności (Oleszak 2011, s. 37). Według A. Knoxa, dysonans ten jest głównym motorem wywołującym aktywność edukacyjną (Knox, 1985, s. 253). System edukacji w tym modelu musi się do tych potrzeb dostosować – stają się one podstawą do konstruowania programów, treści kształcenia. Przez wkład swojego doświadczenia i oczekiwań uczeń staje się partnerem nauczyciela w procesie edukacji – nie jest tylko biernym odbiorcą, ale wybiera kierunki, metody i formy nauki, zadaje pytania (Olszak, 2011, s. 37). Wymaga to jednak znacznie większej odpowiedzialności i motywacji do pracy (Malewski, 2001, s. 289). Rola nauczyciela ulega zmianie. Z biernego przekaznika wiedzy, staje się on doświadczonym przewodnikiem i doradcą. Podejmuje się funkcji (Knowles, 1980, s.21-22):

- diagnostycznej – polegającej na pomocy słuchaczom w zdefiniowaniu ich własnych potrzeb i oczekiwań;
- planistycznej – opierającej się na tworzeniu i planowaniu z uczniem całego procesu edukacyjnego;
- motywacyjnej – stymulowaniu ucznia, motywowaniu go do zaangażowania;
- metodycznej – polegającej na wskazywaniu odpowiednich metod i technik pracy;
- udostępniania – podobnie jak w modelu technologicznym, wskazywanie, dostarczanie materiałów edukacyjnych i środków dydaktycznych;
- ewaluatywnej – a więc pomocy w przeprowadzaniu oceny postępów przez ucznia.

Reasumując, w ramach modelu andragogicznego według W. Oleszaka, na proces kształcenia składają się takie elementy jak: uczący się, nauczyciel, potrzeby dydaktyczne uczniów, cele, treści i metody, środki dydaktyczne, aż w końcu sposób weryfikacji wyników pracy. Współcześnie, każdy z powyższych modeli, może być skutecznie realizowany, przy wsparciu nowoczesnych technik edukacji, w szczególności przez e-learning i powiązane z nim zagadnienia d-learningu i m-learningu.

3. NOWOCZESNE TECHNIKI W EDUKACJI DOROSŁYCH

Cytując za Czesławem Kupisiewiczem: „Kształcenie na odległość, to forma organizacyjna działalności dydaktycznej polegająca na samodzielnej pracy ucznia poza szkołą, ale systematycznie przez nią kontrolowanej i ocenianej [...]” (Kupisiewicz, 1978, s. 45).

Pierwszą formą zdalnej edukacji był d-learning, który zakładał brak bezpośredniej relacji między uczniem a nauczycielem. Uczący się przebywali w różnych, często bardzo oddalonych od siebie miejscach, w wielu przypadkach nawet nie poznając osobiście prowadzącego (a raczej organizującego) zajęcia. Telenauka zastępowała tę relację kontaktem pośrednim, wykorzystując do tego celu różnego rodzaju media. Historycznie pierwszym takim medium były listy wysyłane pocztą. Tego typu tematyczne kursy korespondencyjne pojawiły się w Stanach Zjednoczonych na przełomie XVII i XVIII wieku, co miało być odpowiedzią na problem dużych odległości i powolnych środków transportu. W latach dziewięćdziesiątych XIX wieku zaczęły powstawać prywatne szkoły opierające się na tej metodzie, takie jak amerykańska International Correspondence Schools (Międzynarodowe Szkoły Korespondencyjne), uznawana powszechnie za pierwszą taką placówkę.

W Polsce pierwsze kursy korespondencyjne wprowadził Uniwersytet Krakowski w 1776 roku tworząc kurs przeznaczony dla chcących się dokształcać rzemieślników. Trzy lata później, w 1779 roku, Uniwersytet Warszawski wprowadził korespondencyjne wykłady z zakresu fizyki. Prawdziwy rozkwit pocztowej formy nauki w naszym kraju zawdzięczamy jednak przede wszystkim instytucji Uniwersytetu Latającego, przekształconego później w Towarzystwo Wyższych Kursów Naukowych (Jakubiak-Zapalska, 2002, s. 395-402). Dwudziesty wiek to czas licznych rewolucji technologicznych, dotyczy to także rewolucji w środkach przekazu. Upowszechniło się radio, telewizja, aż w końcu komputery i pochodna od nich sieć globalna – Internet. Instytucje zajmujące się zdalną edukacją nie pozostawały w tyle, każdorazowo dostosowując swoje formy oddziaływań. W roku 1924, 27 lat po opatentowaniu pierwszych radioodbiorników przez N. Teslę, w Australii powstało pierwsze radio edukacyjne (Allen, Spencer, 1983, s. 36). Pod koniec lat trzydziestych XX wieku ponad dwieście szkół różnego stopnia (zarówno powszechnych, jak i wyższych) w Stanach Zjednoczonych korzystało z możliwości transmisji wypowiedzi ekspertów i wykładowców przez radio (Tyson, 1936, s. 225-231). W roku 1948 Uniwersytet Louisville we współpracy z National Broadcasting Corporation

(NBC) stworzyły wzorcowy model edukacji z użyciem radia. Mieszkańcy Louisville mogli wysłuchiwać w swych radiodbiornikach wykładów nadawanych z kampusu, a za niewielką opłatą otrzymywali materiały tekstowe pocztą (Cox, 2000). Dodatkowo w latach siedemdziesiątych pojawiły się też pierwsze kursy oparte na taśmach audio – szczególnie przydatne w nauczaniu języków obcych (Kaikumba, 1987, s. 59-61). Uczeń mógł wielokrotnie odtwarzać prezentowane wyrazy, próbując je lepiej zapamiętać. W późniejszym okresie wielokrotnie zastępowano nośniki (pojawiły się kasety magnetofonowe, potem płyty CD, DVD, aż w końcu przenośne odtwarzacze plików MP3 i podobnych), jednak zasada pozostawała ta sama – wielokrotny zapis audio. Pierwsze filmy instruktażowe tworzone i rozpowszechniano w kinach USA już w roku 1910 (a więc *de facto* przed pierwszymi próbami z radiem edukacyjnym (Penkowska, 2009, s. 32). Trzydzieści pięć lat później, w 1945 roku, Uniwersytet Stanu Iowa w Stanach Zjednoczonych, jako pierwszy rozpoczął wykorzystywanie telewizji w nauczaniu. Powstały programy edukacyjne, a nawet powołano kilka stałych kanałów telewizyjnych nadających wykłady akademickie wprost z sal uniwersyteckich (Siemieniecki, 2007, s. 125-126). Polska musiała na podobne rozwiązanie poczekać prawie dwadzieścia lat, aż do powstania Politechniki Telewizyjnej w latach sześćdziesiątych. W założeniu umożliwiała ona kandydatom na studia, pochodzącym z miejsc oddalonych od centrów naukowych, przygotowywać się do egzaminów wejściowych na uczelnie. Studenci zaś mogli w ten sam sposób uzupełniać już nabytą wiedzę (Jakubiak-Zapalska, 2002, s. 395-402).

Te dwie formy – transmisje wykładów i programów edukacyjnych na żywo i za pomocą trwałych nośników – zaliczamy do grupy tak zwanej biernej telewizji edukacyjnej, czyli takiej, w której odbiorca jest pasywny, nie ma wpływu na proces i treści nauczania. Uczelnie eksperymentowały również z interaktywną (albo inaczej – czynną) telewizją edukacyjną. Uczestnicy, dzięki łączności telefonicznej, mogli w jej ramach wzajemnie się komunikować z wykładowcą, w trakcie, lub po transmisji wykładu. Medium takie łączyło w sobie zalety edukacji konwencjonalnej, jednocześnie nie przywiązując studentów do sal wykładowych (Juszczyk, 2003, s. 124-128). Jego dużą wadą były jednak koszty i konieczność zorganizowania skomplikowanej infrastruktury technicznej, w związku z czym interaktywna telewizja edukacyjna nie przyjęła się. Rewolucję przyniosła dopiero technologia cyfrowa e-learning.

4. E-LEARNING

Według Marka Hyla e-learning (nazywany też po prostu e-nauczaniem) to: „[...] wszelkie działania wspierające proces szkolenia, wykorzystujące technologie teleinformatyczne” (Hyla, 2007, s. 19).

We współczesnym szerokim rozumieniu e-learning obejmuje wszystkie elektroniczne formy dostarczania tekstu, dźwięku, obrazów, animacji czy też nagrań wideo, stąd czasem stosowana nazwa „nauczania elektronicznego” (Janoś, 2004, s. 183). Jednak w rozumieniu węższym i bardziej rozpowszechnionym e-learning dotyczy wyłącznie platform informatycznych – komputerów. Obejmuje rozwiązania oparte na oprogramowaniu niezależnym od sieci komputerowych (samodzielne programy edukacyjne), jak i rozwiązania oparte na sieciach (zarówno zamkniętych, na przykład sieć wewnątrzszkolna, jak i globalnych, a w szczególności na Internecie). Za początek e-learningu przyjmuje się zwykle rok 1960, w którym powstał pierwszy na świecie system Nauczania Wspomagane Komputero (Computer-Assisted Instruction; CAI). Jego podstawowym elementem była sala komputerowa, w której poszczególne urządzenia połączono ze sobą razem, a studenci i wykładowcy mieli możliwość dostępu do informacji z dowolnego terminalu. W latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku zaczęły się rozpowszechniać komputerowe systemy operacyjne dostosowane do możliwości nieprofesjonalistów (wśród nich Microsoft DOS, a w latach dziewięćdziesiątych seria systemów Microsoft Windows), dzięki czemu komputery mogły trafić do prywatnych domów – do zwyczajnych użytkowników (Shimura, 2006, s. 559-564). Kolejnym milowym krokiem dla edukacji elektronicznej było wprowadzenie w latach dziewięćdziesiątych XX wieku standardu World Wide Web, dzięki któremu na pojedynczej stronie internetowej można było zaimplementować zarówno tekst, obraz, dźwięk, jak i nagrania wideo (dotychczas można było je przesyłać, ale w osobnych plikach (Grzenia, 2006, s. 38-40). Od razu zostało to wykorzystane przez wykładowców i nauczycieli do tworzenia nowych rozwiązań w edukacji. Na początku nowego millenium, około 2001 roku, powstała koncepcja Web 2.0 stron, portali internetowych, opierających się na działaniach nie autorów, ale zwyczajnych internautów. Dzięki powstałym wówczas mechanizmom współtworzenia zasobów i publikowania treści przez użytkownika końcowego, Web 2.0 doprowadził do nieopisanego wprost wzrostu szybkości upowszechniania się wiedzy (Dąbrowski, 2008, s. 38).

W krok za postępowaniem technologicznym podążał też postęp instytucjonalny. Już w 1964 roku, w Wielkiej Brytanii powstał The Open University – uniwersytet

oparty na e-learningu (początkowo swoją pracę opierający na technologiach telewizyjnych i radiowych), który dysponuje przywilejem nadawania stopnia naukowego licencjata w licznych dziedzinach (Janoś, 2004, s. 183-186). Takich placówek pojawia się coraz więcej, zarówno akredytowanych przez władze krajowe, jak i po prostu respektowanych przez prywatnych pracodawców. Współcześnie e-learning obejmuje niemal każdy obszar działalności edukacyjnej – nauczanie początkowe, zawodowe, ogólne i wysoce specjalistyczne (Rosenberg, 2001). Technologia nadal się rozwija, tym samym pojawiają się kolejne możliwości dla e-learningu.

Nomenklatura dotycząca e-learningu jest bardzo zróżnicowana i niejednolita. W różnych środowiskach te same pojęcia potrafią mieć różne znaczenie. Na przykład pojęcie „e-learning” i „nauka online” w literaturze często są wykorzystywane zamiennie, jednak zgodnie z przyjętą definicją M. Hyli, e-learning dotyczy także samodzielnych programów edukacyjnych, a nauka online z założenia – wyłącznie sieciowych systemów edukacyjnych (Clarke, 2007, s. 12). Dodatkowy problem często stanowi brak powszechnie przyjętych, tłumaczeń dla niektórych angielskojęzycznych określeń. W związku z tym należy usystematyzować najczęściej występujące terminy.

Computer-Based Training (CBT, albo Computer-Based Learning – CBL) to nauka zakładająca wykorzystanie komputera w dowolnej formie. Według S. Hackbarth'a istnieje kilka jej podstawowych rodzajów. Są to (Shimura, s. 59-64):

- Programy typu ćwiczenia i praktyka,
- Samouczki,
- Programy problemowe,
- Symulacje,
- Kwerendy,
- Elektroniczne Systemy Wspierania Wydajności,
- Programy testujące.

Web-Based Training (WBT; także Online Learning) – nauka oparta na sieci – pojęcie dotyczące tych form nauki za pomocą komputera, które opiera się na rozwiązaniach sieciowych. Przez analogię do pojęcia Online Learningu, Blended Learning (B-Learning), czyli nauka mieszana (czasami nazywana nauką metodami łączonymi), polega na łączeniu metod e-learningowych z klasycznym nauczaniem. Podział tu jest różny. Czasami prezentacje e-learningowe są wprowadzaniem przed zajęciami z trenerem-specjalistą, dzięki czemu uczestnicy są lepiej przygotowani, a spotkanie z ekspertem służy uzupełnieniu i wyjaśnieniu niejasności. Może być też na odwrót – zajęcia e-learningowe mają służyć, jako utrwalenie, lub weryfikacja zdobytej w trakcie konwencjonalnych

wykładów wiedzy. Czasem w ramach większych kursów, występują również inne kombinacje, gdzie niektóre wykłady prowadzone są w formie elektronicznej, inne klasycznymi metodami (Shimura, s. 20).

5. WADY I ZALETY E-NAUCZANIA

Jeśli chodzi o wady i zalety, e-nauczanie wiąże się ze wszystkimi pozytywnymi i negatywnymi nauczania na odległość, choć zmianie uległa ich siła. Dodatkowo pojawiają się też inne cechy. Do wad e-learningu trzeba zaliczyć (Clarke, 2007, s. 26):

- Tak samo jak w przypadku innych rodzajów telenauki, e-learning wymaga wysokiej motywacji własnej i niezależności w pracy uczniów.

- E-learning pozwala tylko w ograniczonym stopniu na odbywanie zajęć praktycznych. Nauczanie za pomocą komputera ogranicza możliwość nawiązywania interakcji w grupie.

- Cyfrowy analfabetyzm jest problemem charakterystycznym w telenauce tylko dla e-learningu.

- Zapotrzebowanie na dobry sprzęt komputerowy – zarówno instytucja edukacyjna, jak i uczniowie muszą dysponować odpowiednim sprzętem komputerowym, spełniającym wymagania minimalne platformy edukacyjnej.

Tak samo jak wady, e-learning dziedziczy po telenauce również zalety, uzupełniając je o charakterystyczne tylko dla siebie. Do zalet nauczania elektronicznego należy (Clarke, 2007, s. 15):

- Indywidualizacja procesu nauczania – uczeń może uczyć się we własnym tempie i wielokrotnie wracać do przerobionego już materiału.

- Szeroka gama możliwych kursów.

- Dowolność miejsca i czasu.

- Ograniczenie kosztów edukacji.

- Dostępność dla osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych.

- Wszelkie pytania, uwagi, prośby o dodatkowe wyjaśnienia mogą płynąć do nauczyciela w sposób poufny, prywatny.

- Elastyczność i łatwość szybkiego modyfikowania zasobów edukacyjnych.

- Standaryzacja procesu kształcenia.

Dotychczasowe badania wskazują, że e-learning jest równie skuteczny, co nauczanie konwencjonalne, a jednocześnie, że nauczanie przy użyciu metody łączącej nauczanie konwencjonalne i e-learning, jest znacznie skuteczniejsze od każdej z nich osobno. Badania te były przeprowadzone na wąskiej grupie

amerykańskich studentów uzupełniających studiów magisterskich. Zagadnienie to powinno stanowić przedmiot dalszych dokładniejszych analiz.

6. DOSTOSOWANIE KURSU E-LEARNINGOWEGO PRZEZ NAUCZYCIELI DO OCZEKIWAŃ STUDENTÓW – ANALIZA WYBRANYCH WYNIKÓW BADAŃ

Przeprowadzone przez autorkę w 2020 roku badanie, dotyczące dostosowania kursu e-learningowego przez nauczycieli do oczekiwań studentów, miało charakter pilotażowy. Respondenci stanowili grupę eksperymentalną. Celem badania było pozyskanie informacji na temat przekonań i oczekiwań związanych ze szkoleniami e-learning, a także poznanie czynników, które mogą wpływać na chęć lub niechęć do korzystania z tego typu szkoleń wśród studentów SGGW.

Interpretacja wyników badań ma wskazać elementy w szkoleniach e-learning, które postrzegane są przez użytkowników pozytywnie, a także zwrócić uwagę na te, które są według badanych negatywne i wpływają na ich niechęć do tego typu szkoleń. Wśród elementów związanych ze skutecznością i popularnością szkoleń online znajdują się zawartość kursu, czyli m.in. jego treść, dodatkowe informacje, sposoby sprawdzania wiedzy; mechanika i budowa kursu, czyli m.in. nawigacja, sposób poruszania się po szkoleniu, łatwość w korzystaniu ze szkolenia; a także grafika, kolorystyka i estetyka szkolenia. Zwrócona jest uwaga na obecność dodatków takich jak lektor, przewodnik po szkoleniu. Ankietowani mieli także możliwość przedstawienia własnych uwag, sugestii i pomysłów dzięki pytaniom otwartym. Dodatkowym celem badania było także wskazanie poziomu wiedzy studentów dotyczącej e-learningu, a także ich faktycznej popularności, gdyż ankietowani byli pytani bezpośrednio o to, czy chcieliby ponownie w tego typu szkoleniu uczestniczyć.

Użytkownicy szkoleń e-learning często ich nie kończą. O wiele większy odsetek osób, które rozpoczynają, a następnie przerywają szkolenie e-learning i nigdy nie wracają, by je ukończyć, w porównaniu ze szkoleniami tradycyjnymi, skłania do zastanowienia, co tak naprawdę jest przyczyną tego stanu rzeczy. Fakt, że kursy zdalne umożliwiają swobodny dostęp do wiedzy i nauki, dzięki czemu można kontynuować naukę mimo licznych obowiązków zawodowych i rodzinnych zobowiązań oraz to, że w dzisiejszym świecie liczy się wiedza, a ciągłe doksztalcanie się jest często codzienną koniecznością zdaje się przemawiać za popularnością kursów online. Mimo tego, szkolenia e-learning

wciąż nie wydają się być zbyt popularne. Wyniki badania zostały oparte na odpowiedziach 460 studentów stacjonarnych i niestacjonarnych w wieku 21-30 lat.

Za główne narzędzie badawcze wybrano sondaż diagnostyczny. W kwestionariuszu ankiety znalazły się zarówno pytania zamknięte, jak i pytania otwarte, w których respondenci mogli podzielić się swoimi przekonaniem, uwagami i pomysłami. Znajdują się tam szczegółowe pytania dotyczące kompetencji informatycznych osoby badanej, jej dotychczasowych doświadczeń z e-learningiem, a także jej oczekiwań i przekonań, jakie ma ona w odniesieniu do tego typu szkoleń. Badania przeprowadzone zostały za pomocą platformy MS Teams.

Przeprowadzone badanie, było realizowane w ciągu dwóch miesięcy. Posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, za pomocą kwestionariusza ankiety zawierającej 30 pytań. Pytania przedstawione respondentom można podzielić na pięć głównych obszarów: kompetencje informatyczne, faktyczny udział w szkoleniach online, wyobrażenia i przekonania na temat e-learningu, oczekiwania wobec e-learningu, mechanika i wygląd szkolenia. Badanie miało na celu pozyskanie informacji na temat przekonań i oczekiwań związanych ze szkoleniami e-learning, a także poznanie czynników, które mogą wpływać na chęć lub niechęć do korzystania z tego typu szkoleń. Interpretacja wyników badań miała wskazać trendy w szkoleniach e-learning, które postrzegane są przez użytkowników pozytywnie, a także zwrócić uwagę na elementy, które są według badanych negatywne i wpływają na ich niechęć do tego typu szkoleń.

Z informacji uzyskanych od osób ankietowanych można wywnioskować, że kompetencje informatyczne nie są, jak mogłoby się wydawać, przeszkodą w korzystaniu ze szkoleń e-learningowych. Prawdopodobnie przeprowadzenie podobnej ankiety wśród respondentów w wieku starszym, którzy nie uczyli się w szkole informatyki, mogłoby przynieść inny rezultat. Jak wynika z badań uczestnicy korzystali ze szkoleń e-learningowych głównie w ramach studiów. Mimo licznych i niejednokrotnie rozbieżnych informacji na temat ogólnych wyobrażeń, przekonań i oczekiwań wobec e-learningu wydaje się, że najważniejsze elementy szkolenia to jego przydatność, praktyczność oraz ciekawe i istotne treści. Można wyciągnąć wniosek, iż respondenci woleliby uproszczone, lecz bogate w praktyczne i ciekawe informacje szkolenie nawet w formie tekstu zamieszczonego online, niż złożone lecz niewiele wnoszące atrakcyjne multimedialnie i graficzne szkolenie e-learningowe. Respondenci nie oczekują od szkolenia informacji teoretycznych, lecz przykładów, które można bezpośrednio przełożyć na codzienne życie, czy pracę zawodową. Co do mechaniki i wyglądu szkolenia ankietowani zdają się mieć minimalne wymagania, które można ująć w kilku słowach: czytelność, estetyka, ciekawa interaktywność i wartościowe dodatki multimedialne. Należy podkreślić, iż dwa ostatnie elementy

powinna także cechować praktyczność. Wnioski z ankiety nie wydają się szczególnie zaskakujące i w zdecydowanej większości wspierają wskazane w części teoretycznej założenia, odnoszące się do konstrukcji szkoleń e-learning. Nieco zaskakujące może się wydawać, iż interaktywność oraz mechanika szkolenia nie stanowią dla uczestników istotnego elementu, mimo, że są one głównymi cechami odróżniającymi szkolenie e-learning od dobrze napisanego podręcznika. Jednak biorąc pod uwagę ocenę jakości szkoleń przez uczestników (nikt nie ocenił jakości szkoleń pozytywnie), można wywnioskować, że są oni zawiedzeni mało praktycznym podejściem do nauki w szkoleniach, z których dotychczas korzystali. Prawdopodobnie z tego względu zwracają oni uwagę na to, iż uczestnik ze szkolenia powinien przede wszystkim wynieść praktyczną wiedzę oraz przydatne informacje, a dopiero w drugiej kolejności wagę należy przyłożyć do uatrakcyjniania szkolenia grafiką, multimediami i interaktywnymi ćwiczeniami. Jakość szkoleń e-learningowych oceniana jest przez studentów dość nisko. Biorąc pod uwagę fakt, że w Internecie dostępne są coraz liczniejsze darmowe narzędzia, które mogą wspomagać twórców szkoleń e-learningowych i uatrakcyjnić efekty ich pracy, należy uświadamiać wszystkich zainteresowanych, na czym powinna być budowana jakość tego typu szkoleń oraz szeroko promować dobre praktyki i wiedzę na temat e-learningu, aby kursy te były przygotowane zgodnie z oczekiwaniami studentów.

PODSUMOWANIE

Atrakcyjność szkolenia oraz jego dopasowanie do danej grupy docelowej są niezwykle ważnymi elementami, od których zależą efekty całego procesu nauczania. Oczywiście odpowiedni dobór i przekaz treści w dużej mierze stanowią o dopasowaniu kursu do potrzeb edukacyjnych. Należy jednak pamiętać o tym, że w typowym kursie e-learningowym rola nauczyciela jest niezwykle ograniczona. W edukacji e-learningowej zasób dydaktyczny to „elektroniczny obiekt uczący (plik lub narzędzie) prezentujący w określonej formie treści służące do realizacji celowego procesu dydaktycznego prowadzonego zdalnie” (Przybyła, Ratalewska, 2012, s. 47). Powiązane ze sobą w logiczny sposób zasoby tworzą kurs e-learningowy. Wyróżniamy zasoby techniczne i dydaktyczne czyli te które dla nas nauczycieli są najbardziej istotne, są to:

- materiały informacyjne (np. teksty, i grafiki z treścią, e-booki);
- materiały służące budowaniu wiedzy i doskonaleniu umiejętności (np. ćwiczenia z rozbudowaną informacją zwrotną ze wskazówkami, co do poprawnego rozwiązania);

- materiały służące utrwalaniu wiedzy i umiejętności oraz ich systematyzacji (np. tabele, czy schematy, ćwiczenia samosprawdzające);
- materiały służące sprawdzaniu zdobytej wiedzy i umiejętności (np. testy końcowe, podsumowujące);
- materiały aktywizujące i motywujące (np. dodatkowe ukryte treści, ciekawostki, nagrody, dodatkowe atrakcje).

Każdy dobrze przygotowany kurs e-learningowy powinien zawierać pięć typów treści. Po pierwsze, treści informacyjne dotyczące sposobu organizacji kursu (np. ilości rozdziałów, testów, wymagań, które muszą być spełnione, aby kurs zaliczyć), zagadnień poruszanych w kursie (np. spis treści). Po drugie, treści dydaktyczne, czyli te dzięki którym uczeń zyskuje wiedzę, buduje swoje umiejętności. Po trzecie, treści utrwalające, służące ugruntowaniu wiedzy, jej systematyzacji i podsumowaniu. Po czwarte, treści aktywizujące, dzięki którym użytkownik może przećwiczyć swoją wiedzę i umiejętności, co powinno działać na niego motywująco, zachęcić do dalszej nauki. Po piąte, treści sprawdzające, które umożliwiają nauczycielowi kontrolę i sprawdzanie postępów uczniów (Przybyła, Ratalewska, 2012, s. 35). W dydaktyce uniwersyteckiej e-learning ma zastosowanie przy poszerzaniu wiedzy studentów o informacje ponadprogramowe. Często jest to też narzędzie sprawdzające wiedzę, którą student, czy uczeń powinien już posiadać. E-learning, a w szczególności testy online, ma duże zastosowanie jako narzędzie diagnostyczne, np. pomagające w określeniu poziomu językowego danej osoby. Jak już wspomniano we *Wstępie*, szkolenia e-learning często umożliwiają także pełną realizację programu danego kursu np. studiów podyplomowych, licencjackich czy magisterskich.

E-learning ma także zastosowanie w uczeniu się osób indywidualnych. W Internecie znaleźć można dużo darmowych kursów, udostępnianych fragmentów szkoleń, czy lekcji, do których można sobie wykupić dostęp za niewygórowaną cenę. Dzięki temu każdy przeciętny człowiek może znaleźć interesujący go kurs, wykupić do niego dostęp i korzystać z wybranego przez siebie szkolenia online.

Możliwości szkoleń e-learningowych są rzadko wykorzystywane w edukacji osób mało mobilnych, np. niepełnosprawnych, czy osób o specjalnych potrzebach, a wydaje się, że ten sposób szkolenia ma potencjał w przypadku takich grup. Na przykład kursy specjalnie dostosowane do potrzeb osób z daltonizmem poprzez odpowiednie dobranie kolorów lub niedowidzących poprzez odpowiednie zwiększenie czcionki i dodanie lektora, mogłyby okazać się niezwykle przydatne i ułatwić tym osobom edukację. Niestety, nie ma poglądowych danych dotyczących liczby osób niepełnosprawnych, które ukończyły studia w formie online, podczas, gdy ukończenie studiów stacjonarnych byłoby dla nich niemal

niemożliwe ze względu na ich ograniczenia fizyczne. Analiza zastosowania kursów online pokazuje nie tylko ich szerokie wykorzystanie, ale pozwala dostrzec nisze, w których być może tego typu szkolenia wkrótce się rozwiną. Przewidując rozwój tego typu kursów w nowych kierunkach należy mieć na uwadze fakt, iż profesjonalne przygotowanie kompleksowego e-learningu (kursów, platformy, testów) jest wciąż dość drogie, więc stworzenie kursu dla wybranej grupy docelowej musi się opłacać firmie realizującej zlecenie. Jednak rozwój darmowych narzędzi i baz danych, np. zdjęć, animacji, czy filmów umożliwiających tworzenie półprofesjonalnych szkoleń, a także możliwość pozyskiwania różnego rodzaju funduszy dla rozmaitych celów pozwala na dość duży optymizm w tej kwestii.

BIBLIOGRAFIA

- ALLEN, Y., SPENCER, S. (1983). *The Broadcasting Chronology 1809-1980*. North Ryde: Australian Film and Television School.
- CLARKE, A. (2007). *E-learning – nauka na odległość*. Warszawa: Wydawnictwa Komunikacji i Łączności.
- COX, D. D., MORISON, W. J. (2000). *The University of Louisville*. Lexington: The University Press of Kentucky.
- DĄBROWSKI, M. (2008). E-learning 2.0 – Przegląd technologii i praktycznych wdrożeń. Zastosowanie technologii i usług Web 2.0 w edukacji. *Edukacja i Dialog*, 5, 37-45.
- GRZENIA, J. (2006). *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa: PWN.
- GRIFFIN, E. (2003). *Podstawy komunikacji społecznej*. Tłum. Olga Kubińska, Wojciech Kubiński, Magdalena Kacmąjor, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- HYLA, M. (2007). *Przewodnik po e-learningu*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- JAKUBIAK-ZAPALSKA, E. (2002). Nowa dydaktyka w sieci. W: L. H. Haber (red.), *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego: dylematy cywilizacyjno-kulturowe* 395-402. Kraków: Wydawnictwo Akademii Górniczo-Hutniczej.
- JANOŚ, T. (red.) (2004). *Vademecum teleinformatyka*. T. III: *Komunikacja mobilna, bezpieczeństwo, technologie i protokoły sieciowe*. Warszawa: Wydawnictwo IDG.
- JUSZCZYK S. (2003). Edukacja na odległość. Kilka refleksji konstruktywistycznych i kognitywistycznych. *Chowanna 1*, 150-168.
- KAIKUMBA, N., CRYER, P. (1987). Evaluating at a distance using cassette tape. *Open Learning. The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 1, 59-61.
- KNOWLES, M. S. HOLTON, E. F. SWANSON, R. A. (2009). *Edukacja dorosłych*. Tłum. Miłosz Habura, Rozalia Ligus, Adrianna Nizińska. Warszawa: PWN.
- KNOWLES, M. S. (1980). The Growth and Development of Adult Education. W: J. M. Peters (red.) *Building an Effective adult Education Enterprise* (s. 30-34). San Francisco: Jossey Bass.
- KNOX, A. B. (1985). Adult Learning and Proficiency. W: D. A. Kleiber, M. L. Maeh, (red.), *Motivation and Adulthood* (s. 14-18). London Greenwich, Conn: JAI Press.

- KUPISIEWICZ, Cz. (1978). System Mannheimski. W: W. Okoń (red.), *Szkoły eksperymentalne 1900-1975* (s. 174-185). Warszawa: WSiP.
- MALEWSKI, M. (2001). Modele pracy edukacyjnej z ludźmi dorosłymi. W: E. Przybylska (red.), *Andragogiczne wątki, poszukiwania, fascynacje* (s. 271-289). Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- OLESZAK, W. (2011). Modele pracy edukacyjnej z ludźmi dorosłymi. *General and Professional Education, 1*, 35-36.
- PENKOWSKA, G. (2009). *Komputery w edukacji. Od przedmiotu do metody kształcenia*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- PRZYBYŁA, W. RATALEWSKA, M. (2012). *Poradnik dla projektujących kursy e-learningowe*, Warszawa: Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej.
- ROSENBERG, M. J. (2001). *E-learning: Strategies for delivering knowledge in the digital age*. Montreal: McGraw-Hill.
- SHIMURA, K. (2006). Computer-based learning and web-based training: A review for higher education. *Bulletin of Faculty of Social Work, 6*, 59-64. http://hrr.ul.hirosaki-u.ac.jp/dspace/bitstream/10634/5847/1/HiroGakuShakaiFukushi_6_59.pdf (dostęp: 05.05.2022).
- SIEMIENIECKI, B. (red.), (2007). *Pedagogika medialna*. T. 2. Warszawa: PWN.
- TYSON, L. (1936). Ten Years of Educational Broadcasting. *School and Society, 44*, 225-231.

PRZEKONANIA I OCZEKIWANIA STUDENTÓW SGGW ZWIĄZANE ZE SZKOLENIAMI E-LEARNING

STRESZCZENIE

Wraz z rozwojem technologii, czyli łatwiejszą dostępnością szybkich komputerów, Internetu o dużej przepustowości i świadomością ludzi, jak można wykorzystać komputer oraz z ich coraz większymi kompetencjami informatycznymi, e-learning znajduje wciąż nowe zastosowania we współczesnym świecie. Należy podkreślić, że e-learning to nie tylko wykorzystanie technologii, Internetu i komputera w nauczaniu, jest on także ściśle związany z kształceniem ustawicznym oraz ciągłym podnoszeniem kwalifikacji osób dorosłych.

Słowa kluczowe: e-learning; kompetencje informatyczne; edukacja dorosłych.

CONVINCTIONS AND EXPECTATIONS OF SGGW STUDENTS ABOUT E-LEARNING TRAINING

SUMMARY

Together with the technological development, that is, easier access to fast computers, the Internet with high capacity and people's knowledge, how one can benefit from the usage of the computer as well as their rising IT skills, e-learning constantly finds its new applications in the modern world. It should be underlined that e-learning is not only the usage of technologies, the Internet and computer in teaching but also it is strictly connected to the lifelong learning and constant development of adults' skills.

Keywords: e-learning; IT skills; lifelong learning.